

MOJZES IMRE: A KALOCSAI CSILLAGDÁRÓL¹

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai, Gazda István vezetésével, közreműködött: Vargha Domokosné

Igen tanulságos volt az, amikor megismertem a Kalocsai Haynald Obszervatórium alapítását és annak sikeres tevékenységét. Miben láttam én a csillagda sikerét? Az alábbiakban:

1. Helyes célkitűzés, helyes témaválasztás.

„...a gimnaziális ifjúság gyakorlati észleletek által ez irányban is kiképeztessék, ha egyikben-másikban a csillagászata hajlam mutatkoznék, az benne hatályosabban fejleszthessék, név szerint astrophysicalis észleletek tétessenek és az intézetet gondozni és vezetni hivatott tanítókar egyes tagjai a szép tudomány terén nagyobb körben és nagyobb sikerrel foglalkozhassanak”²

A szakmailag művelt terület a Nap-kutatás volt, ehhez a lehetőségek akkor az Obszervatóriumban adottak voltak.

2. A megfelelő munkatársak kiválasztása.

Az alapító – Haynald Lajos kalocsai érsek – Carl Braunt hívta meg a Csillagda vezetőjének. Ismert csillagász, aki a Vatikáni Csillagvizsgálóban Angelo Secchi (1818–1878) munkatársa volt, kiváló műszerkonstruktor. Kezdetből fogva részt vett a Csillagda felszerelésében Konkoly Thege Miklós csillagász, aki Ó-Gyallán alapított magán-csillagvizsgálója megszervezésében szerzett tapasztalattal a tarsolyában kapcsolódott be a munkába.

3. A Csillagda létrehozása során a széles szakmai közvéleményt az alapító meghallgatta, majd ennek ismeretében döntött (gyorsan, haladék nélkül...).

A Csillagda helyének kiválasztásában, a beszerzendő műszerek típusában, a beszerzés forrásában, az alapító mind a leendő munkatársak, mind a hazai, akkor ismert, szakemberek véleményét kikérte, majd a hivatalos szervek álláspontja ismeretében döntött. (Egyébként nem túl szerencsésen...)

4. Rendelkezésre állt a megfelelő mennyiségű pénz.

Ehhez nem kell különösebb kiegészítés...

5. A megfigyeléseket rendszeresen publikálták mind német, ill. angol és francia nyelven, mind magyarul.

„Amikor egy csillagász sem az Obszervatórium célját elérni, sem saját méltóságát fenntartani nem tudja – csillagászati publikációk híján – az igazgató gondoskodjon róla, hogy a publikációk időben megszülessenek, hogy az egyes esetekben a leginkább megfelelő dolgokat írják le, akár naplóba írnak, vagy még inkább, ha saját könyvet írnak. Gondoskodjon mindig a kiadandó művek rendjéről.”³

¹ Forrás: Mojzes Imre: Egy csillagda alapításáról. = Fizikai Szemle, 1986. pp. 480–481.

² Haynald Lajos levele Trefort Ágostonnak, 1877. október 3., a Kalocsai Érseki Levéltár anyagából.

³ Rendelet a Kalocsai Obszervatórium védelmében, Kalocsa, 1890. május 3. A Kalocsai Érseki Levéltár anyagából.

Senki nem dolgozott tehát céltalanul, asztalfiókjában tárolva mérési és számítási eredményeit. Az eredmények így mind a hazai, mind nemzetközi fórumokon megmértettek, sikerült elkerülni az egyik legnagyobb vészhelyzetet, a belterjességet és a provincializmust.

6. Az intézmény rendelkezett a kor színvonalának megfelelő kommunikációs eszközökkel, volt kezdettől fogva távírója, később telefonja és rádió-vevője, már a századforduló után írógépe.

7. A kutató a megfelelő segédzeméllyzettel el volt látva.

„A kisegítőnek az igazgatót mindenben támogatnia kell. Mégis az igazgatónak kell gondoskodnia arról, hogy a kisegítő az ő vezetésével és irányításával a csillagászati ügyekben művelje magát... Gondoskodjon arról is, hogy egy testvér vagy szolga mindig készen álljon...”⁴

Volt tehát főkutató, alkutató, segéderő...

8. A szükséges önállóság a munkában, a napi teendőkben.

„Minthogy a kötelezettség természete, elsősorban maguk a megfigyelések megkövetelik, hogy az igazgató szabadon rendelkezzen minden olyan ügyben, mely a megfigyelési tennivalókat gátolja, maga döntse el, hogy mit milyen mértékben tart szükségesnek, napi soros megfigyelendőnek, vagy másélvégzendőnek – a szokásnak megfelelően mást bízva a vezetőkre – ő döntsön...”⁵

A fentiekben nem kívántam idealizálni sem az intézményt magát, sem az ott dolgozó kutatókat. Volt szakmai rivalizálás, prioritási vita, emberi ellentét. A lényeg azonban az, hogy a helyes témaválasztás és a gyors megvalósítás több évtizedes hajtóerőt adott az intézménynek.

---

⁴ Uo.

⁵ Uo.